

Άριστοτέλους, Ηθικά Νικομάχεια Β6, 14-16 (Ενότητα 10^η)

Ἔτι τὸ ἀμαρτάνειν πολλαχῶς ἔστιν (τὸ γὰρ κακόν τοῦ ἀπείρου, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι εἵκαζον, τὸ δ' ἀγαθὸν τοῦ πεπερασμένου), τὸ δὲ κατορθοῦν μοναχῶς (διὸ καὶ τὸ μὲν ῥάδιον τὸ δὲ χαλεπὸν, ῥάδιον μὲν τὸ ἀποτυχεῖν τοῦ σκοποῦ, χαλεπὸν δὲ τὸ ἐπιτυχεῖν)· καὶ διὰ ταῦτ' οὖν τῆς μὲν κακίας ἢ ὑπερβολῆ καὶ ἢ ἔλλειψις, τῆς δ' ἀρετῆς ἢ μεσότης·

ἔσθλοὶ μὲν γὰρ ἀπλῶς, παντοδαπῶς δὲ κακοί.

Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικῆ, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν. Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν· καὶ ἔτι τῶ τὰς μὲν ἐλλείπειν τὰς δ' ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἐν τε τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι, τὴν δ' ἀρετὴν τὸ μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰεῖσθαι.

• **Στόχοι:**

- Να αντιληφθούμε τη δυσκολία κατάκτησης της ηθικής αρετής ως μεσότητας.
- Να προσεγγίσουμε συνολικά τον τελικό ορισμό που δίνει ο Άριστοτέλης για την ηθική αρετή.

• **Ειδικοί στόχοι**

Η επισήμανση και αναγνώριση Αριστοτελικών μεθόδων:

- αντιθετικά ζεύγη εννοιών
- επίκληση στη φιλοσοφική και ποιητική παράδοση
- επαγωγή/σύνθεση εννοιών > ορισμός

• **Παιδαγωγικές αρχές και μέθοδοι:**

- Διάλογος, συνεργατική μάθηση, διερευνητική μάθηση, ανάκληση βιωμάτων

• **Λέξεις-κλειδιά:**

- πολλαχῶς - μοναχῶς, ὑπερβολή - ἔλλειψις, ἕξις προαιρετικῆ, μεσότης, λόγῳ, φρόνιμος

• **Πορεία διδασκαλίας:**

1. Σύνδεση με τις προηγούμενες ενότητες.

Η (ηθική) αρετή είναι μεσότης, εντοπίζεται στα πάθη και τις πράξεις, δηλαδή αποκτά υπόσταση στα συναισθήματα και τις συμπεριφορές των ανθρώπων, και έχει κοινωνική διάσταση. Η υπερβολή και η ἔλλειψη μας οδηγεί στην αποτυχία και ἄρα στην αποδοκιμασία, ενώ η μεσότητα στην επίτευξη του στόχου μας και ἄρα στον ἔπαινο.

2. Απόδοση του αποσπάσματος στη νέα ελληνική

Ανά περίοδο/ημιπερίοδο:

- Γλωσσική εξομάλυνση / σύνδεση με τη νέα ελληνική
- Πραγματολογικά στοιχεία (π.χ. Πυθαγόρειοι)

- Στοιχειώδης συντακτική ανάλυση
- Απόδοση στη νέα ελληνική¹

3. Ερμηνευτική προσέγγιση

- Η θεωρία των Πυθαγορείων οδηγεί κι αυτή στο ίδιο συμπέρασμα (δηλαδή ότι η αρετή είναι μεσότητα). Το κακό για τους Πυθαγόρειους ανήκει στο άπειρο, ενώ το ορθό στο πεπερασμένο. Άρα οι επιλογές για τη μεσότητα είναι περιορισμένες. Επομένως η υπερβολή και η έλλειψη είναι χαρακτηριστικά της κακίας, ενώ η μεσότητα χαρακτηριστικό της αρετής. Ο λόγος του Αριστοτέλη επιβεβαιώνεται και από την ποίηση: η τριπλή αντίθεση “έσθλοί - μέν - άπλώς - παντοδαπώς - δέ - κακοί”.
- Ποιος είναι, κατά τον Αριστοτέλη, ο ιδανικός τύπος ανθρώπου; Αναφορά στον *μεγαλόψυχο*. (*Δόξειεν άν είναι μεγαλοψύχου το έν έκάστη άρετη μέγα*, Ηθ. Νικ. Δ' 7 1123)
- Η συλλογιστική πορεία του Αριστοτέλη τον οδήγησε, με τη χρησιμοποίηση κάποιων επιπρόσθετων στοιχείων, στην προσέγγιση ενός πιο ολοκληρωμένου ορισμού της αρετής. **Η αρετή λοιπόν είναι έξι προαιρετική**, συνήθεια που επιλέγεται, **είναι μια μεσότητα με γνώμονα εμάς, καθορισμένη από τη λογική**. Η ειδιοποιός διαφορά της αρετής είναι πλέον φανερή: η έξη δεν αρκεί να είναι καλή αλλά να εμπειριέχει και το στοιχείο της ελεύθερης επιλογής, της προαίρεσης. Βασικό στοιχείο του ορισμού αποτελεί η έννοια της μεσότητας σε σχέση με το άνθρωπο. Η ηθική αρετή προϋποθέτει τη φρόνηση, δηλαδή μια διανοητική αρετή (η άλλη από τις δύο της αριστοτελικής ηθικής είναι η σοφία). Η φρόνηση έχει πρακτικό περιεχόμενο και συμπλέκεται με τις ηθικές αρετές, έχοντας ως μέσο τη λογική η φρόνηση δηλαδή είναι η σοφία στο χώρο της πράξης και προσδιορίζεται από τα άτομα και τις καταστάσεις. Από μόνη της λοιπόν η ηθική αρετή δεν είναι ολοκληρωμένη, αφού προϋποθέτει τη λογική του φρονίμου ανθρώπου, ο οποίος μπορεί να διακρίνει την αλήθεια και να εκτιμά και να επιλέγει το ορθό.
- Η αρετή λοιπόν δεν προσδιορίζεται υποκειμενικά από τον καθένα. Ο Αριστοτέλης, με την αναφορά στη μεσότητα, αποσαφηνίζει την έννοιά της. Η μεσότητα βρίσκεται ανάμεσα στις δύο κακίες, της υπερβολής και της έλλειψης. Τόσο στα πάθη όσο και στις πράξεις άλλες από τις κακίες υπολείπονται του δέοντος και άλλες το υπερβαίνουν, αντίθετα από την αρετή που επιδιώκει και επιλέγει το δέον.
- Επομένως ο χαρακτήρας της ηθικής αρετής είναι διττός: α) νοησιαρχικός (λογική) β) βουλευτικός (προαίρεση)

4. Ανάθεση εργασιών για το σπίτι:

- α) Με ποια συλλογιστική πορεία καταλήγει ο Αριστοτέλης στο συμπέρασμα ότι η αρετή είναι μεσότητας;
- β) Να συζητήσετε την έννοια της προαίρεσης ως κύριου συστατικού της έννοιας της αρετής.
- γ) κατορθούν, προαιρετική, υπερβάλλειν. Να γράψετε 5 ομόρριζα από το β' συνθετικό των παραπάνω λέξεων.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Για περισσότερα σχετικά με τα *Ηθικά Νικομάχεια* και την ενότητα βλέπε ενδεικτικά:

1. Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*, Εισαγωγή, Μτφ., Σχόλια Δημ. Λυπουρλής, Εκδ. ΖΗΤΡΟΣ, 2006
2. Ανδριόπουλος Δ. Ζ. (επιμ.), *Αριστοτέλης: Οντολογία, Γνωσιοθεωρία, Ηθική, Πολιτική Φιλοσοφία*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1997
3. Bostock David: *Aristotle's Ethics*. Oxford University Press, 2000
4. Düring I., *Ο Αριστοτέλης. Παρουσίαση και ερμηνεία της σκέψης του*, τ.Β', Μ.Ι.Ε.Τ. Αθήνα 1994
5. Hughes, Gerald J.: *Routledge Philosophy Guidebook to Aristotle on Ethics*. London: Routledge, 2001
6. Ross W.D.: *Αριστοτέλης*, ΜΙΕΤ, 1993

¹ Στους μαθητές έχουν διανεμηθεί από την αρχή σχετικές σημειώσεις και η νεοελληνική απόδοση όλων των αποσπασμάτων των αρχαίων κειμένων που διδάσκονται στη Γ' τάξη. (βλ. ιστολόγιο ΝΕΟ ΣΥΝΟΡΟ (<http://blogs.sch.gr/dmark/>) και ιστοσελίδα του Π.Π. Λυκείου Αναβρύτων (<http://lyk-peir-anavr.att.sch.gr/Lessons/LessonsFrames.htm>))